Oponentský posudek bakalářské práce

Anežka Matěnová: Nespolehlivý vypravěč v románu *Lhář* Martina A. Hansena

Předložená bakalářská práce analyzuje kanonický román *Lhář* od dánského spisovatele Martina A. Hansena ve vztahu k nespolehlivosti vypravěčské instance. Diplomantka vychází z tradovaného předpokladu, že protagonista románu, Johannes Vig, je nespolehlivým vypravěčem „par excellence", takže jí primárně nejde o odkrytí samotné nespolehlivosti, ale spíše o její hlubší zanalyzování a zasazení do rámce současných teoretických diskursů. Již na tomto místě bych chtěla vyzdvihnout velmi dobré zpracování tématu, které se neomezuje pouze na mechanickou analýzu a prokázání jinými badateli již dříve zformulovaných konstatování, ale nastiňuje problém jednoznačného označení vypravěče (nejen tohoto) románu jako nespolehlivého, čímž se práce vedle oblasti skandinávské literatury stává i zajímavým přínosem do obecnějších naratologických debat.

Práce je rozčleněna do tří oddílů, přičemž bychom první mohli považovat za teoretickou a zbylé dva za praktickou část. Diplomantka přitom nevytyčuje žádnou příliš ostrou hranici mezi teorií a praxí, neboť svou následnou analýzu velmi umě vztahuje k představeným teoriím a zvolenými příklady z románu teoretické přístupy blíže osvětluje či dokonce dále rozvádí. Bakalářská práce se opírá o více různých teoretických konceptů, které se snaží nespolehlivého vypravěče definovat a systematizovat. Diplomantka v této oblasti prokazuje dostatečný rozhled a znalost sekundární literatury, neboť nevychází pouze z tradičních přístupů Wayana C. Bootha a Ansgara F. Nünninga, ale představeny jsou i ne tolik známé koncepty nespolehlivosti, jako např. od Jamese Phelana a Mary P. Martinové. Teoretická část tak velmi dobře demonstruje proměnlivost pojetí nespolehlivosti a výraznou diverzitu jednotlivých přístupů. Druhý oddíl je věnován analýze protagonisty románu *Lhář*, přičemž diplomantka správně pointuje konstatování zformulované již v teoretické části, tedy že vypravěč nemusí plnit pouze jednu funkci, a zároveň prokazuje, že je obtížné konkrétního vypravěče jednoznačně definovat podle jednotlivých teoreticky vytyčených konceptů nespolehlivosti. Pozornost je zde věnována i nespolehlivému narativnímu adresátovi, který také snižuje vypravěčovu důvěryhodnost. Ve třetím oddíle jsou pak zkoumány textové signály nespolehlivosti, jako jsou např. explicitní tematizace či faktické nesrovnalosti. Ačkoliv se jedná o zajímavou a z hlediska tématu a kompozice práce plausibilní kapitolu, postrádám zde teoretičtější ukotvení týkající se signálů nespolehlivosti, neboť tyto nejsou v prvním oddíle jakkoliv přehledně zmíněny; např. s Gricovými konverzačními maximy se čtenář setkává poprvé až zde, těsně před koncem celé práce. Vhodnější by proto bylo, kdyby byly textové signály nespolehlivosti výrazněji tematizovány v teoretické části, nebo kdyby byla čtvrtá část doplněna krátkým úvodem k těmto znakům nespolehlivosti, z něhož by bylo např. jasné, podle jakého klíče se diplomantka zaměřila právě na dané konkrétní signály (např. přiřazení intertextovosti k signálům nespolehlivosti považuji za diskutabilní).

Na předložené práci oceňuji především diplomantčinu schopnost samostatného kritického myšlení, kterou jednoznačně demonstruje v obou praktických oddílech. Svými závěry sice výrazně nepřispívá k novým interpretačním možnost textu (což nejen že nebylo cílem práce, ale zároveň by se jednalo o velmi obtížný úkol, neboť je *Lhář* jedno

z nejanalyzovanějších děl dánské literatury, které bylo badateli již velmi důkladně prozkoumáno). Přínos bakalářské práce spočívá především v aktualizaci tématu nespolehlivého vypravěče v románu a relativizaci předpokladu, že vypravěče, který je pro čtenáře prokazatelně nespolehlivý, nebude problém analyzovat a kategorizovat s použitím různých teoretických konceptů literární nespolehlivosti.

Ze své podstaty není bakalářské práci tedy mnoho co vytknout, vedle obsahové stránky je i ta stylistická velmi uspokojivá, i když bychom při mikroskopickém hledání našli několik nevhodně zvolených formulací (např. „a jedná se zároveň o definici, vůči níž se *nějak* vztahují prakticky všechna další pojetí“ (s.10)), kostrbatě poskládaných vět (např. nadužívání zájmen „to“ „tomu“ a „toho“ - „Mimo*to* se ukáže, že je zčásti odpovědný i za *to*, že se Oluf s Nielsovou smrtí nikdy zcela nesmířil, což mělo za následek nejen *to*, že se Oluf stáhl do sebe, ale také (…) s. 20) či příliš razantně formulovaných prohlášení („takže čtenář vypravěči nedůvěřuje už od začátku“ (s.6) - opravdu jsme si hned od první věty románu jistí, že nám vypravěč lže?). Na některých místech se objevují i nepřesná nebo chybná vyjádření („Hansen román napsal pro dánský rozhlas a postupně jej v rozhlase předčítal kapitolu po kapitole (…)“ (s. 17) - román nebyl předčítán Hansenem, ale hercem Poulem Kernem), vždy se však jedná pouze o okrajové případy, které nijak neovlivňují diplomantčiny dílčí či celkové závěry. Formální stránka by mohla být lépe sjednocena (někdy je číslo poznámky pod čarou umístěno před interpunkčním znamínkem, jinde za ním), nejednotnost platí i v odkazování pomocí „srov.“ - viz např. již poznámka 1 a 3. Celkově se však ve vztahu k stylistické a formální stránce jedná jen o velmi drobná opomenutí, která nijak výrazně nenarušují plynulost čtení textu.

<u>Poprosila bych diplomantku, aby se při obhajobě vyjádřila k následujícím bodům:</u>

- „Struktura narativu, tedy vyprávění, souvisí s intencí díla (…)“ (s. 7). Výpověď dané věty je jasná, přesto je v textu nechána bez dalšího komentáře. Prosím tedy diplomantku, aby tuto myšlenku dále rozvedla/okomentovala a případně uvedla (další) příklady, na kterých je propojenost mezi strukturou narativu a intencí díla dobře patrná.

- Na str. 22 diplomantka analyzuje nespolehlivost prizmatem kognitivního přístupu a naznačuje psychickou nevyrovnanost Johannese Viga. Zcela stranou zůstává protagonistův ne zrovna malý problém s alkoholem. Najdeme v románu výpovědi či situace, kdy požití alkoholu ovlivňuje míru nespolehlivosti vypravěče? Lze tedy v daném případě považovat diskrepanci mezi opojeným vnímáním skutečnosti a zdravým (= střízlivým) lidským vnímáním také za porušení presupozičních norem?

- Na str. 26 diplomantka uvádí, že „Přestože je pravda, že JV je především vypravěčem postaveným na lži a sebeklamu, lze najít i doklady toho, že je také omezeným pozorovatelem (…).“ Co je myšleno výrazem „omezený pozorovatel“, když diplomantka dříve (a i později) v textu zmiňuje právě Johannesovu důležitou roli pozorovatele, který je schopen reflexe?

<u>Případné další podněty k diskuzi:</u>

- V teoretické části diplomantka konstatuje, že se proměnlivost vnímání nespolehlivosti historicky a kulturně proměňuje (s. 11-12). Diplomantce bych proto - spíše jako podnět k zamyšlení a diskuzi - chtěla položit otázku, zda je možno uvažovat o změně ve vnímání nespolehlivosti u prvních a současných čtenářů *Lháře* (tedy 50. léta vs. současnost). S tím souvisí i druhá otázka, a to reflexe vypravěčské nespolehlivosti v hansenovském bádání. Diplomantka již v úvodu jasně vychází ze (samozřejmě správného a obecně známého) předpokladu, že Johannes je nespolehlivý vypravěč, byla však tato nespolehlivost v sekundární literatuře a recenzích vždy rozpoznána, pointována či brána jako fakt? (k této otázce ať se diplomantka vyjádří pouze v případě, že se při svých rešerší v sekundární literatuře s otázkou proměny a rozpoznání nespolehlivosti setkala).

Předložená bakalářská práce je výsledkem zajímavého a samostatného výzkumu, svědčí o prostudování relevantní odborné literatury a jejím aplikování v praxi. Práce zcela odpovídá požadavkům kladeným na bakalářskou práci a s ohledem na výše řečené ji bez výraznějších kritických připomínek doporučuji k obhajobě a předběžně ji hodnotím klasifikačním stupněm **výborně**.

Ve Frankfurtu nad Mohanem, dne 26. 8. 2019

Mgr. Radka Stahr, Ph.D.
odd. skandinavistiky ÚGS FF UK